

ԵՐԱԽՏԱՇԱՏ ԼԵԶՎԱԲԱՆ-ՀԱՅԱԳԵՏԸ

Հայերենագիտության նորագույն շրջանը աչքի է ընկնում լեզվաբանների մի շարք անուններով, որոնք մի սերնդի ձևով, վերջին 40-50 տարի լծվեցին հայոց լեզվի տարբեր կողմերի համապարփակ ուսումնասիրությանը. լեզվաբան-հայերենագետներ պետական համալսարանում, մանկավարժական բուհերում, գիտությունների ակադեմիայում: Նրանք մեր լեզվի գիտական ուսումնասիրությունը բարձրացրին մի նոր, անսխադեպ մակարդակի: Այդ սերնդի մեջ է անվանի լեզվաբան Արտաշես Պապոյանը, որ այսօր բոլորել է իր ծննդյան 90-ամյակը:

Ա. Հ. Պապոյանը ծնվել է 1928թ. նոյեմբերի 13-ին Ուզբեկստանի Անդիժան քաղաքում: 1948թ. ընդունվել է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի և գրականության բաժինը, որն ավարտել է 1953թ.: 1953-1957 թթ. աշխատել է ՀԽՍՀ Մարտունու շրջանի դպրոցներում՝ որպես հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչ: 1958-1963 թթ. եղել է Երևանի պետական համալսարանի հրատարակչության գլխավոր խմբագիրը:

1960թ. ընդունվել է ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի ամբիոնի ասպիրանտուրան և ավարտել է 1963թ.: Անվանի հայագետ, ակադ. Գ. Գ. Սևակի գիտական ղեկավարությամբ գրել է թեկնածուականատենախոսություն «Կախյալ շարահարությամբ բարդ նախադասությունները արդի հայերենում» թեմայով, պաշտպանել է 1966թ.՝ ստանալով բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Բավականին արժեքավոր է այդ աշխատանքը, իր տեսակի մեջ՝ յուրօրինակ (իբրև մենագրություն լույս է տեսել 1968թ.): Այստեղ գեղարվեստական, գիտական և հրապարակախոսական գրականությունից, լեզվի խոսակցական տարբերակից քաղված փաստական հարուստ նյութի հիման վրա քննվում են բարդ նախադասության կազմում շարահարական կախվածությամբ հանդես եկող միավորների տիպերը, սրանց կառուցվածքային առանձնահատկությունները, իմաստային նրբերանգները, ոճական արժեքը:

1970 թ. սկսած երիտասարդ ուսումնասիրողի կյանքում մի տեսակ շրջադարձ է լինում դեպի արդի բանաստեղծության լեզվի ուսումնասիրության բնագավառ: Տարիների տքնաջան աշխատանքի արդյունք է այն, որ

լույս է տեսնում «Պարույր Սևակի չափածոյի լեզվական արվեստը» մենագրությունը, որին հետևում են երեք ծավալուն հատոր կազմող բառարանները՝ նվիրված անվանի բանաստեղծի լեզվի տարբեր կողմերին: Նա լավագույնս քննել է Սևակի բանաստեղծական-լեզվական տարերքը, վերջինի բաղադրամասերն ու միջոցները, բառապաշարի զանազան շերտերի ոճական առանձնահատկությունները, մասնավորապես լեզվի ժողովրդայնությունը պայմանավորող իրականությունները: Բուն նյութին զուգահեռ արծարծվում են մեր գրական լեզվի պատմության ու զարգացման հեռանկարների հետ առնչակցված, ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող մի շարք խնդիրներ:

Հետագայում՝ 1987թ., Ա Պապոյանը հիշյալ մենագրությամբ պաշտպանում է դոկտորական թեզ և ստանում բանասիրական գիտությունների դոկտորի աստիճան, մեկ տարի անց՝ արժանանում է պրոֆեսորի կոչման:

Ա Հ. Պապոյանի գիտական հետաքրքրությունների տիրույթում են եղել նաև ժամանակակից հայոց լեզվի կառուցվածքի, մասնավորապես շարահյուսության հիմնահարցերը, ոճագիտության տեսական և գործնական խնդիրները, բառարանագրությունը, անցյալ դարասկզբի, առաջին հերթին՝ հետպատերազմյան շրջանի արևելահայ չափածոյի տաղաչափության և լեզվական արվեստի հարցերը:

Նա հեղինակ է մի շարք մենագրությունների, բառարանների, բուհական ձեռնարկների, դասագրքերի և այլ աշխատությունների, ինչպես՝ «Պարույր Սևակի չափածոյի բառապաշարը» (Ե, 1970), «Չափածոյի լեզվական արվեստի հարցեր» (Հ. Սահյանի չափածոյի և Վ. Դավթյանի ասքերի լեզվի քննություն) (Ե., 1976), «Պարույր Սևակի չափածոյի բառարան» (հ. 1-2, Ե., 1981-1982), ինչպես նաև «Պարույր Սևակի աշխատությունների և թարգմանությունների բառարան» (Ե., 1986), «Ակնարկներ Պարույր Սևակի բառապաշարի և տաղաչափության» (Ե., 1991):

Ունի ևս երկու մենագրություն՝ նվիրված արդի հայերենին. «Ժամանակակից հայոց լեզվի գործնական աշխատանքների ձեռնարկ» (Ե., 2004), «Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն» (հեղինակահյ՝ Խ. Բաղիկյան, Ե., 2003) և այլն: Հայաստանի և արտերկրի գիտական հանդեսներում, մամուլում անվանի լեզվաբանը տպագրել է 200-ից ավելի հոդվածներ, որոնք վերաբերում են գիտական տարբեր խնդիրների:

Իր կյանքի գործը, սակայն, վաստակաշատ լեզվաբանը համարում է Պարույր Սևակի լեզվի եռահատոր բառարանը, որի կազմման աշխատանքները տևել են մեկուկես տասնամյակից ավելի. բառարանի 1-ին հատորի առաջաբանում նման գործի կարևորության մասին խոսելիս շեշտում է. «Վաղուց է վկայված խոսքի մշակույթի գործիչների հեղինակային բառարաններ կազմելու անհրաժեշտությունը», որը «դառնում է առավել հրամայական, երբ մշակույթի տվյալ գործչի ունեցած ավանդները հայտնի չափով նպաստ են բերում նա՛ն լեզվի զարգացման ասպարեզում», և ինչպիսին որ է Պարույր Սևակի «չափածոյի արտակարգ հարուստ, ճոխ ու հնչեղ, ոսկեղենիկ լեզվի բառապաշարը»¹²¹:

Ա. Հ. Պապոյանի իմացական տարերքի գիտական մասին միանում է կրթականը. 1963-2008թթ. նա աշխատել է Երևանի պետական համալսարանի հայոց լեզվի ամբիոնում, նախ՝ որպես դասախոս, ապա՝ ավագ դասախոս, դոցենտ, պրոֆեսոր: 1991-1994 թթ. համատեղությամբ աշխատել է ԵՊՀ Իջևանի մասնաճյուղում՝ որպես բանասիրական ֆակուլտետի դեկան և հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ, 1994-1997թթ.՝ Գավառի պետական համալսարանում՝ որպես հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ, 1968-1971թթ. եղել է ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի դեկանի տեղակալ, երեկոյան և հեռակա բաժինների դեկան: 1984-1987թթ. աշխատել է ՀԽՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության նախարարությանն առընթեր՝ հայոց լեզվի գիտամեթոդական խորհրդի գիտնական քարտուղարը: 2009-2014 թթ. աշխատել է Երևանի «Գլաժոր» համալսարանում՝ որպես հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնի վարիչ: Ամենուրեք ճշտապահ ուսուցիչ, բանիմաց դասախոս. նվիրյալ պրոֆեսոր, այդպիսին է եղել ծերունագարդ գիտնականի անցած ճանապարհը:

Շնորհավորում ենք բազմավաստակ գիտնականին և մանկավարժին իր հրեւյանի առթիվ, մաղթում քաջառողջություն, արևշատություն և ամենայն բարիք:

Բանասիր. գիտ. թեկնածու Կ. Լ. Առաքելյան

¹²¹ Ա. Պապոյան, Պարույր Սևակի չափածոյի բառարան, հ. 1, Ե., 1981, էջ 5-6: